

О. М. МОТУЗКА,  
кандидат економічних наук,  
доцент кафедри менеджменту  
зовнішньоекономічної діяльності,  
Національна академія статистики, обліку та аудиту

### Перспективи розвитку сфери прямого міжнародного інвестування

*Досліджено сферу розвитку прямого міжнародного інвестування. Проаналізовано глобальні інвестиційні тенденції та тенденції розвитку міжнародних інвестицій за регіонами. Окреслено напрямки розвитку міжнародних інвестицій.*

**Ключові слова:** інвестиційна політика, прями міжнародні інвестиції, прями іноземні інвестиції, тенденції.

Реформування управління міжнародними інвестиціями та визначення перспектив їх розвитку має найважливіше значення для створення і збереження сприятливого середовища для інвестицій, максимального збільшення можливостей для досягнення цілей у галузі фінансування розвитку. При цьому внаслідок виникнення всіляких ризиків, обмеженості державних інвестицій, невизначеності щодо реформ регулювання фінансової сфери, обмеженого доступу до кредитів, нестійкості кон'юнктури на фондових і валютних ринках та інших чинників глобальна фінансово-економічна система перебуває в нестабільному стані. З точки зору збереження тенденції до зростання вкрай важливе значення як інструмент стимулювання економічного зростання і зайнятості мають приватні інвестиції. Важливу роль при цьому відіграють прями іноземні інвестиції (ПІІ).

Слід зазначити, що у світовій практиці управління прямим інвестуванням прийнято розрізняти поняття ПІІ та прямих міжнародних інвестицій (ПМІ). В економічному контексті ці поняття є тотожними. Різниця між ними полягає у позиції того, хто їх аналізує. Поняття ПІІ відображає погляд на процес прямого інвестування з точки зору країн-учасниць: країни-інвестора та країни-одержувача інвестицій. Поняття ПМІ ґрунтується на сторонньому, незалежному погляді на цей процес і зазвичай вживається у контексті глобального або регіонального аналізу, а також міжнародними організаціями.

На сьогоднішній день у світі спостерігається висока позитивна динаміка прямого міжнародного інвестування [1].

Починаючи з 2013 року міжнародні інвестиційні потоки почали активно зростати. І хоча передусім це стосується розвинутих країн, приплив інвестицій у країни, що розвиваються, а також у країни з перехідною економікою, який у них в 2013 році досяг історичного максимуму незважаючи на певну невизначеність економічної та політичної ситуації, має, за оцінками експертів, залишитись у найближчі роки на досить високому рівні.

Річний приплив ПМІ у розвинені країни у 2015 році майже подвоївся, досягнувши 962 млрд дол. США, чому сприяла активізація транзакцій із транскордонного злиття та поглинання активів (табл. 1).

Таблиця 1

Приплив ПІІ за регіонами у 2013–2015 рр., млрд дол.

Регіон	Ввезення ПІІ			Вивезення ВП		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6	7
Весь світ	1427	1277	1762	1311	1318	1474
Розвинуті країни	680	522	962	826	801	1065

*Продовження табл. 1*

1	2	3	4	5	6	7
Європа	323	306	504	320	311	576
Північна Америка	283	165	429	363	372	367
Країни, що розвиваються	662	698	765	409	446	378
Африка	52	58	54	16	15	11
Азія	431	468	541	359	398	332
Латинська Америка і Карибський басейн	176	170	168	32	31	33
Океанія	3	2	2	2	1	2
Країни з перехідною економікою	85	56	35	76	72	31

Джерело: складено за даними ЮНКТАД [2]

Серед світових регіонів перше місце за обсягом отриманих інвестицій посідає Азійський – 541 млрд дол. у 2015 році. Азійські країни є також другими за вагомістю міжнародними інвесторами – 432 млрд дол. Японські транснаціональні корпорації (ТНК) продовжують шукати можливості зростання за кордоном, інвестуючи п'ятий рік поспіль більш ніж 100 млрд дол. щорічно. Активними інвесторами є також Китай, Індія, Малайзія.

Європа посіла друге місце серед світових регіонів-одержувачів прямих інвестицій. Приплив ПІІ до Європи досяг 504 млрд дол., або 29% глобального його обсягу. Судячи зі статистичних даних, такий стрибок обумовлений значним зростанням інвестиційних надходжень до Ірландії, Нідерландів і Швейцарії. У інших основних одержувачів, Франції та Німеччини, також відмічено різке зростання ПІІ після падіння в 2014 році. І хоча, наприклад, приплив ПІІ до Великобританії скоротився за рік до 40 млрд дол., але залишився одним із найбільших серед країн Європи.

За даними 2015 року, Європа посіла провідну позицію як світовий регіон-інвестор.

Країни Північної Америки посідають третє місце за обсягами надходжень ПІІ, але зберігають набуту в 2014 році провідну позицію як прямі інвестори. В Північній Америці приплив ПІІ у 2015 році досяг 429 млрд дол., перевищивши рекорд 2000 року [3]. ПІІ до Сполучених Штатів зросли майже у чотири рази, хоча і з низького відносно минулих періодів рівня 2014 року. Низький рівень ПІІ до США у 2014 році пояснюється значним дезінвестуванням британської компанії «Водафон».

Масштаб прямого міжнародного інвестування різко відрізняється у бік зменшення для країн регіону Латинської Америки та Карибського басейну, четвертого у світовому рейтингу як одержувачів ПІІ, так і інвесторів.

Африка посіла п'яте місце, обігнавши країни з перехідною економікою як одержувач ПІІ, але залишилась на останньому місці серед регіонів-інвесторів.

Важливо зазначити, що після трьох років спаду вивезення ПІІ з розвинених країн збільшилося на 33%, тобто до 1,1 трлн дол. В результаті в 2015 році на розвинені країни припадало 72% глобального експорту ПІІ, що призвело до їх зростання на 61% в порівнянні з 2014 роком. Це збільшення на 11 в. п. ознаменувало кінець майже безперервного спаду, що почався в 2007 році. Незважаючи на це збільшення, вивезення ПІІ з розвинених країн залишається на 40% нижче максимуму, досягнутого в 2007 році. Європа стала в 2015 році найбільшим регіоном-інвестором у світі, вивізши ПІІ на 576 млрд дол.

Аналіз найбільших країн за ввезенням та вивезенням ПІІ наведено в табл. 2. В цьому списку десяте місце у 2015 році за ввезенням ПІІ посідає Німеччина, а в Китаї було відзначено рекордно високий приплив капіталу.

## Найбільші країни за ввезенням і вивезенням ПП, млрд. дол.

Країна	Ввезення, рік		Вивезення, рік	
	2014	2015	2014	2015
Сполучені Штати Америки	380	107	300	317
Гонконг, Китай	175	114	55	125
Китай	136	129	123	123
Ірландія	101	129	102	43
Нідерланди	73	52	113	56
Швейцарія	69	7	70	3
Сингапур	65	68	35	39
Канада	49	59	67	56
Люксембург	35	12	39	23
Німеччина	32	1	94	106

Джерело: складено за даними ЮНКТАД [2]

Що стосується інвестиційної політики країн, то вона, як і раніше, спрямована на лібералізацію і заохочення інвестицій [4]. Деякі з них проводили політику приватизації, зокрема в інфраструктурних секторах. Інші поліпшили процедури ліцензування підприємницької діяльності, створили спеціальні економічні зони або надали інвестиційні пільги в інших формах. Ще однією примітною рисою стало прийняття або перегляд (відповідно до сучасних умов і потреб кожної країни) інвестиційного законодавства, насамперед у країнах, що розвиваються, таких як, наприклад, країни Африки. Нещодавно запроваджені обмеження та норми регулювання інвестицій викликали значну стурбованість урядів цих країн через суттєву присутність іноземної власності в стратегічних галузях їх економіки.

В інвестиційній політиці країн спостерігається прагнення відобразити більш тісний зв'язок між інвестиційною та іншими формами політики, в тому числі політики, що стосується більш загальних економічних, соціальних і екологічних питань.

Наразі уряди широко використовують інвестиційні стимули як інструмент політики для залучення інвестицій, незважаючи на постійну критику таких заходів як економічно неефективних і таких, що спричиняють нераціональний розподіл державних коштів. У 2013 році більше половини нових заходів щодо лібералізації, заохочення або полегшення інвестицій були пов'язані з наданням інвестиційних стимулів. Згідно з результатами останнього обстеження, проведеного ЮНКТАД серед агентств щодо заохочення інвестицій (АПП), основною метою інвестиційних стимулів є створення нових робочих місць, потім – передача технології та заохочення експорту, тоді як головними цільовими галузями виступають сектори інформаційних технологій (ІТ) і ділових послуг, за якими слідують сільське господарство і туризм. Захист навколишнього середовища і розвиток неблагополучних регіонів не входять до числа пріоритетів нинішніх стратегій АПП, хоча цим питанням приділяється дедалі більша увага в національних і міжнародних порядках денних.

Глобалізаційні процеси і посилення впливу міжнародного капіталу на політику та економіку країн-одержувачів прямих інвестицій спричинили посилення цими країнами заходів національної інвестиційної безпеки. Так, все більше країн приймають законодавство в цій сфері або переглядають проекти за участю іноземних інвесторів виходячи із міркувань національної безпеки. По-перше, країни використовують різні концепції національної безпеки, від більш вузького до більш широкого її тлумачення, які розширюють сферу дії порядку залучення інвестицій в інфраструктурі та стратегічні галузі з урахуванням національних інтересів. По-друге, виходячи з міркувань національної безпеки країни застосовують різні методи обмеження іноземних інвестицій), починаючи

від формальних обмежень у конкретних секторах і закінчуючи складними механізмами контролю, які наділяють контрольні державні органи широкими повноваженнями. По-третє, процедури контролю можуть істотно відрізнятися за вимогами щодо розкриття інформації іноземним інвестором. Разом із тим, міжнародні організації, такі як UNCTAD, Світовий Банк, OECD та інші, підкреслюють необхідність дотримання урядами країн прозорих і передбачуваних процедур для інвесторів.

Очевидна зацікавленість країн у надходженні міжнародного капіталу та, відповідно, потреба у посиленні привабливості національних бізнес-середовищ вимагають спрощення процедур інвестування та посилення заходів із заохочення прямих інвесторів з метою полегшення їх діяльності [3]. Заходи щодо спрощення процедур інвестування спрямовані на збільшення рівня прозорості та доступності інформації, підвищення ефективності адміністративних процедур для інвесторів, забезпечення більшої передбачуваності політичного середовища для інвесторів за допомогою процедур консультацій, а також подолання інвестиційних суперечок із залученням омбудсменів.

Разом із тим, дані свідчать, що економічна політика багатьох країн не дуже сприяє швидкому спрощенню процедур інвестування: з-серед 173 нових заходів щодо заохочення і спрощення інвестицій, запроваджених у світі в 2010–2015 роках, заходи щодо спрощення процедур інвестування складають лише незначну частину.

Також серед усіх заявлених заходів інвестиційної політики, запроваджених протягом останніх п'яти років, лише невелика частина (приблизно 8%) стосувалася сталого розвитку, тобто розширення участі приватних інвесторів у секторах, які мають ключове значення для сталого розвитку (інфраструктура, охорона здоров'я, освіта, пом'якшення наслідків зміни клімату).

Слід зазначити, що актуальним також є питання розмитості поняття “резидент” для міжнародних інвесторів, що має дуже велику актуальність для національної і міжнародної інвестиційної політики. Окремі ланки транснаціональних корпорацій (ТНК), передусім їх філії, контролюються за допомогою складних багаторівневих і різноспрямованих структур власності. При цьому відносини власності більше 40% філій іноземних компаній встановлюються з використанням складних схем за участю в середньому трьох юрисдикцій [1]. Суттєву роль при цьому відіграють офшорні юрисдикції, в яких реєструється значна кількість так званих підприємств спеціального призначення. Основною метою діяльності таких підприємств є здійснення фінансових транзакцій у межах однієї ТНК з метою їх приховування та здешевлення. Майже 80% країн світу забороняють мажоритарну іноземну власність принаймні в одній галузі. Двосторонні та регіональні інвестиційні угоди спрямовані на надання переваг тільки інвесторам, що знаходяться в юрисдикції партнерів за договором. Це означає, що державна приналежність інвесторів і власників філій іноземних компаній стає все більш розмитою.

Численні дискусії викликають і питання внеску ТНК у бюджети приймаючих країн, а саме проблема уникнення податків [5]. Це глобальна проблема, актуальна для всіх країн, оскільки частка інвестицій, що спрямовуються з офшорних центрів, є приблизно однаковою в країнах, що розвиваються, і у розвинених країнах. Однак вплив прибутків із країн, що розвиваються, може серйозно погіршити перспективи їх сталого розвитку. Через обмеженість ресурсів і брак технічних знань та досвіду країни, що розвиваються, часто не здатні протистояти “витонченій” практиці ТНК ухилення від податків.

За оцінками експертів, внесок зарубіжних філій ТНК у державні бюджети країн, що розвиваються, становить приблизно 730 млрд дол. на рік. В середньому це близько 23% від загального внеску до бюджету корпоративного сектору і 10% від загального обсягу бюджетних надходжень. Відносний розмір і структура такого внеску різняться за країнами та регіонами: його відносний розмір більше в країнах, що розвиваються, ніж в розвинених країнах, що свідчить про залежність останніх від капіталу ТНК. Так, в африканських країнах на платежі іноземних компаній у середньому припадає 14% їх бюджетних надходжень.

Незалежно від ролі ТНК як джерела бюджетних надходжень, вони, як і будь-які інші компанії, прагнуть мінімізувати оподаткування і ціну власних транзакцій. Корпоративні структури ТНК формуються в процесі здійснення транскордонних інвестицій, які намагаються оптимізувати оподаткування відповідно до їх комерційних і операційних потреб. Масштаби і напрямки потоків ПШ часто залежать від податкових міркувань ТНК, оскільки певна структура та форми первинних інвестицій можуть створювати можливості для поступового відходу від податків на інвестиційні доходи. В цьому контексті роль транскордонних інвестицій як інструменту, що дозволяє уникати сплати податків, заслуговує на додаткове дослідження.

Таким чином, в умовах браку капіталу ПМІ є фактором економічного зростання світового рівня, який має зважено використовуватись для потреб сталого розвитку. Разом із тим, його залучення потребує створення ефективного механізму регулювання, який має забезпечувати максимальну позитивну віддачу від інвестицій для процесу розвитку і мінімізувати притаманні йому ризики шляхом забезпечення захисту інтересів держави та її громадян.

У сфері інвестиційної політики спостерігається певне роздвоєння. Одночасно запроваджуються заходи з метою як подальшої лібералізації інвестиційної діяльності та її заохочення, так і посилення режиму регулювання інвестицій в інтересах вирішення завдань державної політики. Головна мета інвестиційної політики має полягати в тому, щоб інвестиції сприяли сталому розвитку, при максимальному використанні їх переваг та зменшенні негативних наслідків.

#### **Список використаних джерел**

1. Vasyechko O. A review of FDI theories: an application for transition economies // International Research Journal of Finance and Economics. 2012. Vol. 2, No 89. P. 118–137.
2. Офіційний сайт Конференції ООН по торгівлі та розвитку [Електронний ресурс]. URL: <http://unctad.org/> – Назва з титул. екрана.
3. World Investment Report (2016). URL: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1555>
4. Васечко О. О., Мотузка О. М. Питання оцінювання опосередкованого впливу прямих іноземних інвестицій на економіку України // Статистика України. 2016. № 4. С. 20–26.
5. Moffitt, R. Policy Interventions, Low-Level Equilibria, and Social Interactions. Social Dynamics. S. N. Durlauf, P. Young (Ed.). Cambridge: MIT Press, 2001. P. 45–82.

*Е. Н. МОТУЗКА,*

*кандидат экономических наук,*

*доцент кафедры менеджмента*

*внешнеэкономической деятельности,*

*Национальная академия статистики, учета и аудита*

#### **Перспективы развития сферы прямого международного инвестирования**

*Исследована сфера развития прямого международного инвестирования. Проанализированы глобальные инвестиционные тенденции и тенденции развития международных инвестиций по регионам. Определены направления развития международных инвестиций.*

*Ключевые слова: инвестиционная политика, прямые международные инвестиции, прямые иностранные инвестиции, тенденции.*

O. M. MOTUZKA,  
PhD in Economics,  
Associate Professor of  
Department for Foreign Economic Activities,  
National Academy of Statistics, Accounting and Audit

### **Prospects for Development of Direct International Investment**

*Reforms in management of international investment and outlining the investment prospects are of primary importance for creating and sustaining the investment friendly environment and opening up wider opportunities for achieving the goals related with financing of development.*

*Direct international investment has had highly positive tendency. International investment flows began to grow rapidly in 2013. Although this trend can be found mainly in developed countries, experts argue that investment inflow in developing and transitional economies, reaching the historic maximum in 2013 in spite of uncertainties in the economic and political situation, is expected to be reasonably high in the forthcoming years.*

*As regards investment policies of countries, they are focused, as before, on liberalization and attraction of investment. Some countries tend to pursue the policy of privatization, in infrastructure sectors in particular. Others could improve the procedures for business operation, create special economic zones or introduce investment preferences in other forms. Another remarkable feature is enforcement or revisions (in view of the current conditions or needs of individual countries) of legal framework for investment, mainly in developing countries, such as African ones.*

*The current investment policies across the globe feature a certain kind of duality: measures to deepen liberalization of investment activities and attract investment are taken in parallel with ones to reinforce the regulatory regime of investment for purposes of domestic policy implementation. The central objective of investment policy is to make investment serve the benefit of sustained development, given the maximal utilization of its advantages and mitigation of negative effects.*

**Keywords:** *investment policy, direct international investment, direct foreign investment, tendencies.*

Посилання на статтю:

Мотузка О. М. Перспективи розвитку сфери прямого міжнародного інвестування // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. праць. 2016. № 4. С. 74–79.